

IZBEGLICE I RASELJNA LICA U PROCESIMA SMANJENJA SIROMAŠTVA

BROJ 1, SEPTEMBAR 2007

UVODNI TEKSTOVI: O STRATEGIJI, SIROMAŠTVU I DRUGOM

Šta je Strategija za smanjenje siromaštva u Srbiji?

Strategija za smanjenje siromaštva (SSS) u Srbiji predstavlja srednjeročni razvojni okvir usmeren na smanjenje ključnih oblika siromaštva. SSS je nacionalni dokument koji sadrži analizu uzroka, karakteristika i profila siromaštva u Srbiji, kao i glavne strateške smernice za društveni razvoj i smanjenje broja siromašnih u narednim godinama. Aktivnosti predviđene Strategijom za smanjenje siromaštva usmerene su ka privrednom razvoju i rastu, sprečavanju pojave novog siromaštva usled restrukturiranja privrede i na brigu o tradicionalno siromašnim grupama.

Konačnu verziju SSS Vlada Srbije je usvojila na sednici 16. oktobra 2003. godine, a 17. februara 2005. Vlada je zadužila potpredsednika Vlade Srbije da je redovno informiše o procesu primene i koordinacije SSS u saradnji sa Timom za implementaciju SSS. Tim za implementaciju SSS je formiran u septembru 2004. godine pri kabinetu potpredsednika Vlade Srbije.

Strategija za smanjenje siromaštva usklađena je sa procesom približavanja Evropskoj uniji i sa realizacijom Milenijumskih ciljeva razvoja Ujedinjenih nacija. Svetska Banka je SSS ocenila kao jedan od najuspešnijih dokumenata ove vrste i najnovija Strategija pomoći zemlji (Country Assistance Strategy) Svetske banke za 2005-2007. godinu u potpunosti se oslanja na SSS.

Tri strateška pravca

1. Dinamični privredni rast i razvoj, sa naglaskom na otvaranju novih radnih mesta i povećanju zarada
2. Sprečavanje nastanka novog siromaštva kao posledica restrukturiranja privrede
3. *Efikasna primena postojećih i definisanje novih programa, mera i aktivnosti direktno usmerenih na najsiromašnije i socijalno ugrožene grupe (deca, stari, osobe sa invaliditetom, izbeglice i interno raseljena lica, Romi, ruralno siromašno stanovništvo i neobrazovani), naročito u najmanje razvijenim područjima*

SADRŽAJ:

UVODNI TEKSTOVI: O STRATEGIJI, SIROMAŠTVU I DRUGOM	1
SADAŠNJI IZGLED NAŠEG KLASTERA UDRUŽENJA I ORGANIZACIJA	5
SMANJENJE SIROMAŠTVA MEĐU IZBEGLIM I INTERNO RASELJENIM LICIMA	10
(NE)ZAPOSLENOST IZBEGLICA I AKTIVNE MERE ZAPOSŁJAVANJA	12
IZBEGLICE KOJE OSTAJU: KURŠUMLIJA...	13
SMANJENJE SIROMAŠTVA PUTEM MIKROKREDITNOG PROGRAMA	15

U okviru trećeg strateškog pravca definisane su i sve mere i aktivnosti specifično usmerene na smanjenje siromaštva izbeglih i raseljenih lica.

Cilj tih aktivnosti jeste započinjanje procesa osposobljavanja ranjivih grupa da izađu iz siromaštva, razvijanjem njihovih sposobnosti neophodnih za novu ekonomiju i obezbeđivanje minimalnog životnog standarda. Time će se, sa stanovišta najizraženijeg siromaštva, stvoriti šansa za ravnopravan pristup zapošljavanju, zdravstvu, obrazovanju i komunalnim uslugama.

Osetljive grupe

Strategija za smanjenje siromaštva prepoznaje sedam oblasti od posebnog značaja za smanjenje siromaštva u okviru kojih daje preporuke za poboljšanje položaja sedam osetljivih grupa: (1) Roma; (2) osoba sa invaliditetom; (3) žena; (4) starih; (5) izbeglih i raseljenih lica; (6) dece; i (7) mladih.

Uloga nevladinih organizacija

SSS predviđa aktivno uključivanje civilnog društva u proces konsultacija, kao i primene Strategije. Posebno se važnim prepoznaje unapređenje komunikacije, i kvaliteta i učestalosti dijaloga između predstavnika civilnog društva i državnih institucija.

Ovo treba pre svega da doprinese rešavanju pitanja koja se tiču pravih interesa osetljivih grupa i poboljšanja njihovog položaja. Odgovarajuće nevladine organizacije i udruženja mogu imati bitnu ulogu u osmišljavanju i sprovođenju programa, jer su upoznate sa situacijom na lokalnom nivou, kao i sa problemima specifičnih grupa siromašnih. NVO, takođe, već imaju razvijene mreže, metodologije rada na terenu i izgrađene odnose poverenja sa pripadnicima/ama određenih ranjivih socijalnih grupa.

Već su identifikovani različiti mehanizmi uz pomoć kojih su NVO uključene u procese implementacije. Međutim, analiza postojećih planova i aktivnosti Vlade i njenih institucija ukazuje da postoje mogućnosti za dalje uključivanje NVO u njen rad.

Siromaštvo je kada...

SSS definiše siromaštvo kao fenomen koji, pored nedovoljnih prihoda za zadovoljenje životnih potreba, podrazumeva i nemogućnost zapošljavanja, neodgovarajuće stambene uslove i neadekvatan pristup socijalnoj zaštiti, zdravstvenim, obrazovnim i komunalnim uslugama. U ostale ključne aspekte siromaštva ubrojeni su i neostvarivanje prava na zdravu životnu sredinu i prirodna bogatstva, pre svega na čistu vodu i vazduh.

Prema Anketi o potrošnji domaćinstava u Srbiji, 2006. godine linija siromaštva bila je 6.221 dinar mesečno po potrošačkoj jedinici. Rezultati Ankete su pokazali da je 8,8% stanovništva u Srbiji u 2006. godini bilo siromašno.

- Stanovništvo ne-gradskog područja je dva i po puta siromašnije u odnosu na stanovništvo gradskog područja. Indeks siromaštva stanovništva ne-gradskog područja iznosi 13,3%.
- Nejednakost između onih najbogatijih i najsiromašnijih u Srbiji je relativno mala. Raspon vrednosti kojom se meri nejednakost potrošnje za grupu istočnoevropskih zemalja kreće se od 26 do 40, a ta vrednost u Srbiji iznosi 28.
- Udeo potrošnje 25% najsiromašnijih domaćinstava u ukupnoj potrošnji populacije u Srbiji je 2006. godine iznosila 11,1%.

Ko je izložen najvećem riziku od siromaštva?

- domaćinstva čiji nosilac je lice koje nije završilo osnovnu školu
- domaćinstva čiji nosilac je lice koje je završilo samo osnovnu školu
- domaćinstva čiji je nosilac radno neaktivno lice
- domaćinstva čiji nosilac je nezaposleno lice
- stari
- deca
- domaćinstva sa šest i više članova/ica
- domaćinstva u kojima je nosilac domaćinstva žena

Prema podacima iz 2003. godine, **25% izbeglica i raseljenih lica živi ispod linije siromaštva.**

Siromaštvom su najugroženije ove četiri društvene grupe: (1) Romi; (2) izbeglice i raseljena lica; (3) osobe sa invaliditetom; i (4) žene. Među ženama su najvećem riziku od siromaštva izložene stare žene na selu, samohrane majke, domaćice, Romkinje, izbeglice, neobrazovane i nezaposlene žene, bolesne i žene sa invaliditetom, i žene žrtve nasilja.

Nezaposlenost

Nezaposlenost karakteriše pretežno dugoročni karakter; dominantno je učešće mladih i žena; među nezaposlenima je najviše onih sa srednjom školom. Stopa nezaposlenosti osetljivih grupa (Romi, izbeglice i raseljena lica, osobe sa invaliditetom) dvostruko je veća u odnosu na ostalo stanovništvo, a dodatni problem su i velike regionalne nejednakosti.

Stopa nezaposlenosti izbegličke populacije je znatno viša nego što je to slučaj u opštoj populaciji Republike Srbije. Pored toga, značajan broj izbeglih

lica (oko jedne trećine) najmanje je jedanput u protekle četiri godine prelazio iz statusa zaposlenosti u status nezaposlenosti i obratno, što ukazuje na nestabilnost njihovog položaja na tržištu rada i niži kvalitet poslova koji im stoje na raspolaganju. Prema rezultatima istraživanja Grupe 484, 27% izbeglih lica radi za poslodavce bez formalnog ugovora o radu, a čak 37% je neformalno samozaposleno, odnosno obavlja delatnost bez registrovane firme ili radnje. Većina zaposlenih radi u privatnom sektoru.

Nacionalna strategija zapošljavanja predviđa posebne mere za poboljšanje položaja marginalizovanih grupa na tržištu rada koje bi trebalo primeniti od 2005–2010. godine. Tako Strategija predviđa i posebne **mere za poboljšanje položaja izbeglica i interno raseljenih lica na tržištu rada**, koje obuhvataju:

- (1) olakšavanje procedure izdavanja ličnih dokumenata;
- (2) obezbeđenje stipendija za srednjoškolsko i univerzitetsko obrazovanje za decu iz siromašnih izbegličkih i interno raseljenih domaćinstava;
- (3) zapošljavanje u poljoprivredi, posebno za izbegla i interno raseljena lica koja potiču iz ruralnih sredina, na osnovu dodele obradive zemlje na korišćenje i obezbeđenja povoljnih kredita za poljoprivrednu mehanizaciju;
- (4) šire obuhvatanje ovih lica aktivnim merama na tržištu rada, naročito kada se radi o radno sposobnim pojedincima iz posebno pogođenih izbegličkih domaćinstava (lica koja su ostala bez adekvatnog smeštaja, koja nisu uspele da ostvare prava na imovinu u matičnoj državi, samohrane majke, domaćinstva bez ijednog zaposlenog) (Nacionalna strategija zapošljavanja, str. 55-56).

Šta je (za izbeglice i raseljena lica) urađeno u 2006-oj?

U skladu sa Nacionalnom strategijom za rešavanje pitanja izbeglica i interno raseljenih lica zatvoreno je 20 kolektivnih centara, a oko 1300 izbeglih i raseljenih lica je, uz odgovarajuće projekte, napustilo kolektivne centre. Nastavljeno je zbrinjavanje izbeglih lica u ustanovama socijalne zaštite, prenamenjenim kolektivnim centrima (domska odeljenja), kao i u objektima za socijalno stanovanje u zaštićenim uslovima.

U okviru *Programa stanovanja i trajne integracije izbeglica*, koji finansira Vlada Italije, a sprovodi UN-HABITAT u saradnji sa Ministarstvom za infrastrukturu, sedam opština razvija ili je usvojilo

lokalne stambene strategije, i u ovim mestima su osnovane opštinske stambene agencije – neprofitne stambene organizacije imenovane da sprovede i razvijaju programe socijalnog stanovanja. U okviru ovog programa, predviđena je izgradnja 530 novih stambenih jedinica, namenjenih socijalnom stanovanju pod zakup. Prvih 38 stanova izgrađeno je u Staroj Pazovi, a preostala 492 stana biće završena do decembra 2007. godine. Sastavni deo ove inicijative je i unapređenje i regularizacija romskog naselja Grdička Kosa 2 u Kraljevu.

Iz sredstava Evropske agencije za rekonstrukciju planirana je realizacija projekta za sticanje dohotka za 290 siromašnih porodica izbeglica i interno raseljenih lica.

U sistem MOP-a uključen je izvestan broj porodica iz najsiromašnijih opština, izbeglica koje su dobile državljanstvo i ispunjavaju uslove za ostavarivanje tog prava, interno raseljenih lica koja ispunjavaju uslove propisane Zakonom o socijalnoj zaštiti i romskih porodica kojima se takođe pruža i pomoć pri prikupljanju potrebne dokumentacije.

Program Kontakt organizacije civilnog društva za implementaciju Strategije za smanjenje siromaštva u Srbiji: svrha programa i učesnici

Program treba da doprinese razvijanju mehanizma komunikacije i saradnje između vladinog i nevladinog sektora, da olakša definisanje preporuka i stavova civilnog društva, kao i da doprinese da organizacije civilnog društva (OCD) učestvuju u ključnim procesima u vezi sa sprovođenjem SSS (definisanje politika, implementacija programa, praćenje i izveštavanje). Sve ovo bi trebalo da rezultira poboljšanjem programskih mera i aktivnosti u okviru SSS i njihovom efikasnom primenom kako na nacionalnom tako i na lokalnom nivou.

Program je finansiran sredstvima Odeljenja za međunarodni razvoj Ujedinjenog Kraljevstva namenjenih Vladi Republike Srbije da nadzire i koordinira implementaciju Strategije za smanjenje siromaštva. Trajaće godinu dana, uz mogućnost produžetka.

Glavni nosioci aktivnosti u programu jesu:

- (1) kontakt organizacije civilnog društva za implementaciju SSS – KOCD (ukupno sedam organizacija); i
- (2) jedinica za upravljanje programom – JUP (jedna organizacija).

Primarne aktivnosti izabranih **kontakt organizacija civilnog društva** treba da budu usmerene na uspostavljanje sistema dvosmerne komunikacije i protoka informacija između Tima za implementaciju SSS i drugih vladinih institucija (vladinog sektora) i organizacija civilnog društva (nevladinog sektora).

Svaka od kontakt organizacija predstavlja po jednu ranjivu socijalnu grupu koja je i ciljna grupa kojom se organizacija bavi. Kontakt organizacije (njih sedam) okupljaju zainteresovane organizacije civilnog društva (OCD) da bi se zajedno bavile pitanjima određene osetljive grupe.

Ovako okupljene organizacije predstavljaju **klustere OCD** za svaku od osetljivih grupa. Klustere, dakle, čine prvenstveno organizacije civilnog društva koje rade sa relevantnim ciljnim grupama, odnosno organizacije koje poseduju iskustvo i stručna znanja o položaju i potrebama osetljive grupe koju zastupaju.

Jedinica za upravljanje programom (JUP) je organizacija odgovorna za uspostavljanje saradnje između KOCD i razmenu informacija između njih, sa ciljem pružanja podrške i praćenja rezultata rada, usklađivanja aktivnosti i iniciranja aktivnosti koje promovisu primenu SSS, i dr.

KOCD projekat Grupe 484

U svojstvu kontakt organizacije civilnog društva za ciljnu grupu izbeglica i raseljenih lica, Grupa 484 će tokom godinu dana realizovati nekoliko ključnih aktivnosti:

(1) uspostavljanje **nacionalne baze podataka** organizacija civilnog društva koje se bave pitanjima izbeglica i raseljenih lica;

(2) formiranje tzv. **mejling liste** koja će omogućiti elektronsku komunikaciju među članicama klastera i svim drugim akterima u konsultativnom procesu;

(3) izrada i distribucija **elektronskog biltena** o situaciji izbeglih i raseljenih lica u procesima primene Strategije za smanjenje siromaštva u Srbiji;

(4) organizovanje pet regionalnih **konsultativnih sastanaka** koji će okupljati organizacije i udruženja – članice klastera, i na kojima će biti identifikovane najvažnije politike koje treba kreirati i/ili implementirati, a takođe i resorna ministarstva i nadležne institucije koje bi trebalo da donesu i/ili sprovedu te politike;

(5) organizovanje pet regionalnih **fokus grupa** sa samim izbeglim i raseljenim licima (koja nisu angažovana u organizacijama civilnog društva), kako bi se utvrdile njihove najvažnije praktične teškoće i dobile njihove sopstvene preporuke za unapređenje položaja izbeglih i raseljenih lica;

(6) organizovanje pet regionalnih **okruglih stolova** na kojima će, pored predstavnika organizacija civilnog društva i predstavnika izbeglica i raseljenih lica, učestvovati i predstavnici Tima za implementaciju SSS, predstavnici relevantnih ministarstava i određenih državnih institucija;

(7) izrada **izveštaja sa preporukama** organizacija civilnog društva;

(8) **bilateralni sastanci** sa predstavnicima ministarstava i drugih relevantnih državnih institucija;

(9) **nacionalna konferencija**, sa oko 100 učesnika iz organizacija civilnog društva, međunarodnih organizacija i relevantnih ministarstava i državnih institucija.

SADAŠNJI IZGLED NAŠEG KLASTERA UDRUŽENJA I ORGANIZACIJA

U periodu do 1. septembra 2007. godine, popunjavanjem ulaznog KOCD upitnika, klasteru izbegličkih i raseljeničkih udruženja i nevladinih organizacija aktivnih u pružanju podrške izbeglim i raseljenim licima pristupilo je ukupno 48 organizacija. Klasteru su na ovaj način (u svojstvu pridruženog člana) pristupile i dve međunarodne nevladine organizacije – MPDL i SCOPES (USAID-ov program za planiranje i reagovanje u kriznim situacijama i jačanje ekonomske sigurnosti). Pored ovih, veći broj organizacija je izrazilo svoju spremnost da popuni upitnik, pridruži se klasteru i učestvuje u konsultativnom procesu unutar KOCD programa. Očekujemo da će lista organizacija koje pristupaju klasteru, posebno u nekim regionima, i dalje značajno rasti.

Ovaj tekst predstavlja prvo predstavljanje klastera koji unutar programa Kontakt organizacije civilnog društva formira Grupa 484. Pored spiska prvih 48 organizacija, svrstanih u pet regionalnih grupa, organizacija koje su popunile upitnik i time definitivno potvrdile svoje članstvo u klasteru, tekst daje i analizu odgovora na ona pitanja u upitniku koja se tiču (a) poznavanja Strategije za smanjenje siromaštva, (b) ranijeg učešća u aktivnostima u vezi sa izradom i primenom Strategije, i (c) sadašnjih interesa (razloga) koji određuju motivisanost organizacija da učestvuju u konsultacijama vladinog i nevladinog sektora u vezi sa implementacijom Strategije za smanjenje siromaštva u Srbiji, a u cilju unapređenja položaja izbeglih i raseljenih lica. (Analiza je izvršena na osnovu podataka koje su dale 43 organizacije i udruženja.)

Grupa 484 neće postavljati nikakve preterane formalne prepreke učešću u konsultativnom procesu u vezi sa Strategijom za smanjenje siromaštva u Srbiji (SSS) i merama i politikama koje se (u toj i nekim drugim relevantnim strategijama) odnose na izbeglice i interno raseljena lica. Sve organizacije koje žele uzeti učešće u procesu (na konstruktivan način i uvažavajući interese drugih!) biće u potpunosti dobrodošle. Ipak, popunjavanje ulaznog upitnika i dalje smatramo načinom *definitivne potvrde pristupanja klasteru*, pa ćemo time i dalje definisati puno članstvo u klasteru.

Organizacije koje su klasteru pristupile do 1. septembra 2007. godine

Prvi region (Vojvodina)

Novosadski humanitarni centar (NSHC)
Regionalni odbor za pomoć izbeglicama Vojvodine
Savez udruženja raseljenih i proteranih sa Kosova i Metohije u Vojvodini „Opstanak”
Udruženje „Istina”
Udruženje izbeglih i prognanih lica „Božur” – Vršac

Drugi region (Beograd)

Alka
Centar za informativnu podršku izbeglih, raseljenih i domicilnih socijalno marginalizovanih grupa „Naš odgovor”
Centar za mir i razvoj demokratije
Centar za pravnu zaštitu
Demokratska inicijativa za Knin
Ekološko društvo „Pinkum”
Housing Center – Centar za unapređenje stanovanja socijalno ugroženih grupa
IAN (Međunarodna mreža pomoći)
Komitet za pomoć i zaštitu prava ratom pogođenih lica (WAPRPC)
Kosovski božur
KUD „Krajina”
Lastavica
NVO „Sveti Nikola”
Srpski demokratski forum
Udruženje građana (prognanika i izbeglica) „Busije”
Udruženje logoraša 1991
Udruženje Mitrovčana
Udruženje Srba iz Hrvatske
Udruženje za pomoć izbeglicama i prognanicima iz Hrvatske
Udruženje za pomoć izbeglim i prognanim licima – Odbor za Hrvatsku
Udruženje za pomoć raseljenima „Sveti Spas”
Udruženje žena sa Kosova i Metohije
Zavičajno udruženje Trepčanaca

Treći region (Šumadija)

Nova nada

Socijalna kooperativa „Vivere”

Udruženje izbeglih i prognanih Arandjelovac

Udruženje za pomoć raseljenim licima „Zavičaj za povratak”

Četvrti region (Niš)

Centar za razvoj građanskog društva „Protecta”

Direkcija za strategiju i integraciju Roma Republike Srbije

Gradska asocijacija prognanih i izbeglih lica (GAPIL)

Humanitarna grupa Aurora

Kokoro–Bor

NEXUS–Vranje

Srećna porodica

Udruženje građana za civilno društvo i demokratiju „Pružena ruka”

Udruženje izbjeglica iz BiH i Hrvatske „Veza”

Životna pomoć – Life Aid

Peti region (Kraljevo)

Forum nevladinih organizacija Kraljevo (Forum NVO – Kraljevo)

Glas Kosova – Kruševac

Horizonti

Ruke prijateljstva

Udruženje žena „Jagoda”

Udruženje žena raseljenih sa KiM „Women's Bridge”

Analiza odgovora u vezi sa Strategijom za smanjenje siromaštva u Srbiji

Procenjujući svoju upoznatost sa Strategijom za smanjenje siromaštva u Srbiji, odabiranjem jednog od pet ponuđenih odgovora, većina organizacija je ocenila da je uglavnom (46,5%) ili u potpunosti (16,3%) upoznata sa Strategijom. Ipak, gotovo trećina organizacija i udruženja ocenjuje da uglavnom nije (16,3%) ili uopšte nije (14,0%) upoznata sa SSS.

Tabela 1: Stepem upoznatosti sa Strategijom za smanjenje siromaštva u Srbiji

Odgovor	Frekvencija	Procenat
U potpunosti jesmo	7	16,3
Uglavnom jesmo	20	46,5
Niti jesmo niti nismo	1	2,3
Uglavnom nismo	7	16,3
Uopšte nismo	6	14,0
Bez odgovora	2	4,7
UKUPNO	43	100,0

Međutim, opisujući svoje učešće u dosadašnjim aktivnostima u vezi sa izradom i primenom Strategije, više od polovine organizacija i udruženja (55,8%) iznosi da nije učestvovalo niti u jednoj od dosadašnjih aktivnosti.

Tabela 2: Broj organizacija koje su učestvovala u aktivnostima u vezi sa Strategijom za smanjenje siromaštva u Srbiji

Broj različitih aktivnosti (u kojima je organizacija učestvovala)	Broj organizacija	Procenat
nijedna	24	55,8
jedna	5	11,6
dve	2	4,7
tri	4	9,3
4 i više	8	18,6
UKUPNO	43	100,0

Kada je reč o tipu aktivnosti u kojima su organizacije do sada učestvovala, primetno je da niti u jednoj od aktivnosti nije učestvovalo više od četvrtine organizacija – i da je primetno manji broj organizacija učestvovao u ostvarivanju i u praćenju i evaluaciji mera, a ponajmanje u komentarisanoj nacrtu Prvog i Drugog izveštaja Vlade Republike Srbije o implementaciji SSS.

Tabela 3: Prethodno učešće u određenim aktivnostima u vezi sa Strategijom za smanjenje siromaštva u Srbiji

Odgovor	Frekvencija	Procenat
U izradi Strategije	11	25,6
U izradi lokalne strategije (ili akcionog plana)	10	23,3
U ostvarivanju mera iz okvira Strategije	8	18,6
U praćenju i evaluaciji mera iz okvira Strategije	6	14,0
U nacionalnim konferencijama o implementaciji Strategije	11	25,6
U lokalnim raspravama o implementaciji Strategije	10	23,3
U komentarisanju nacrtu Prvog izveštaja Vlade Republike Srbije o implementaciji Strategije	5	11,6
U komentarisanju nacrtu Drugog izveštaja Vlade Republike Srbije o implementaciji Strategije	3	7,0
U nekim drugim aktivnostima	6	14,0

Navodeći razloge dosadašnjeg neučestvovanja, organizacije (koje do sada nisu učestvovala niti u jednoj od aktivnosti u vezi sa Strategijom za smanjenje siromaštva u Srbiji) iznose nekoliko vrsta razloga (pri čemu neke organizacije navode više od jednog razloga):

- 1) do sada ni od koga nisu bili pozivani – 10 organizacija;
- 2) zbog stava drugih relevantnih aktera da nije važno da oni na koje se Strategija odnosi bitno utiču na njeno donošenje i primenu (to jest, da isti nisu sposobni da učestvuju u ovim procesima) – 2 organizacije;
- 3) aktivnosti tog tipa nisu bile u domenu rada organizacije, organizacija je bila fokusirana na aktivnosti drugačijeg tipa (organizacija je odabrala da ne učestvuje) – 3 organizacije;
- 4) organizacija je nedavno osnovana (nije bila u prilici da učestvuje) – 5 organizacija;
- 5) na području opštine do sada nije bilo nikakvih aktivnosti u vezi sa primenom Strategije za smanjenje siromaštva u Srbiji – 3 organizacije;
- 6) lokalne samouprave ne sarađuju sa nevladinim sektorom – 1 organizacija;
- 7) slaba koordinacija unutar nevladinog sektora (ili: među udruženjima) i polarizacija nevladinih organizacija – 2 organizacije.

Od 43 organizacije, 95,3% je potvrdilo zainteresovanost da učestvuje u konsultacijama vladinog i nevladinog sektora u vezi sa implementacijom Strategije za smanjenje siromaštva u Srbiji, a u cilju unapređenja položaja izbeglih i raseljenih lica.

Odgovarajući na pitanje o oblastima za koje je organizacija posebno zainteresovana kako bi doprinela definisanju preporuka za unapređenje položaja izbeglih i raseljenih lica, organizacije su ovako isticale svoj interes:

Tabela 4: Stepem zainteresovanosti za oblasti u kojima organizacije i udruženja žele definisati preporuke za unapređenje položaja izbeglih i raseljenih lica

Oblast	Broj organizacija	Procenat
Statusna pitanja	21	48,8
Stambena i imovinska pitanja	26	60,5
Zapošljavanje	23	53,5
Socijalna zaštita	25	58,1
Obrazovanje	21	48,8
Ranjive grupe	27	62,8
Nešto drugo	11	25,6

Odgovori „nešto drugo” uključuju:

- 1) informisanje;
- 2) humanitarni i socijalni rad, medijsko predstavljane situacije i predlaganje rešenja;
- 3) povratak raseljenih lica;
- 4) povratak na Kosovo i Metohiju, i organizovana pomoć povratnicima na Kosovo i Metohiju;
- 5) zastupanje IRL pred sudovima u Srbiji i na Kosovu;
- 6) otvaranje Zavičajne kosovsko-metohijske kuće u Beogradu;
- 7) ekonomsko osnaživanje putem programa mikrokreditiranja i socijalnih kooperativa;
- 8) samoorganizovanje izbeglica da vode akcije samopomoći;
- 9) pomoć u osnaživanju raseljenih i izbeglih lica putem samoorganizovanja (osnivanje i osnaživanje NVO izbeglih i raseljenih lica);
- 10) aktivnosti koje vode trajnim rešenjima za izbeglice i IRL.

Objašnjavajući razloge svoje zainteresovanosti, udruženja i organizacije navode uglavnom dva tipa razloga:

(A) potrebe i probleme (ciljne grupe) izbeglih i/ili raseljenih lica;

(B) dosadašnje iskustvo i druge kapacitete organizacije ili udruženja.

Šesnaest organizacija navodi razloge koji (barem dominantno) pripadaju prvoj kategoriji (potrebe i problemi), a 20 organizacija u odgovorima ističe svoje iskustvo u radu sa izbeglim i/ili raseljenim licima ili druge kapacitete organizacije. Naravno, neretko se ova dva tipa razloga (u odgovoru jedne organizacije ili udruženja) prepliću.

Evo kako izgledaju neki od odgovora.

Tip (A):

- *Zainteresovani smo jer se SSS u dobroj mjeri odnosi na našu ciljnu grupu.*
- *Zbog rešavanja nagomilanih problema raseljenih i izbeglih i poboljšanja njihovog statusa – zdravstvenog, ekonomskog, obrazovnog, stambenog.*
- *Radi boljeg života ljudi, zaštite njihovog zdravlja, bolje budućnosti.*
- *Želimo da pomognemo ugroženijim od nas mada smo i mi ugroženi.*
- *Zato što siromaštvo pogađa i raseljena lica.*
- *Zato što se direktno tiče izbeglih i prognanih lica iz RH koji u većini spadaju u grupu siromašnih.*
- *Zato što je veliki broj IRL na ivici egzistencije.*
- *Izbegla i raseljena lica iz redova romske nacionalne zajednice su najranjivija grupa i socijalno najugroženija populacija. Za sada ne postoji poseban program za njihovo ukupno zbrinjavanje.*

Tip (B):

- *Naša NVO zastupa interese jedne od najugroženijih kategorija stanovništva pa smo i te kako zainteresovani da pomognemo svojim sunarodnicima, što smo i do sada činili kroz razne projekte i akcije humanitarnog rada.*
- *Naše 10-godišnje iskustvo u radu sa ovim ciljnim grupama nas obavezuje da pomognemo pri konsultacijama u cilju unapređivanja njihovog položaja.*
- *Mi sami znamo koje su realne, ostvarljive i održive potrebe naše populacije.*
- *MI MOŽEMO, HOĆEMO I ŽELIMO DA SUDBINU UZMEMO U SVOJE RUKE i da više nikada ne čekamo sledovanje – to je rečenica jedne žene sa*

osnivačke skupštine Udruženja žena raseljenih sa Kosova i Metohije, koja je postala moto udruženja, a koja mnogo poručuje svima onima koji o raseljenima misle drugačije.

- *Kao doprinos unapređenju položaja izbeglih i raseljenih, zasnovan na profesionalnoj osnovi i iskustvenom radu sa ovom ciljnom grupom.*
- *Iskustvo koje imamo u realizaciji ekonomsko-socijalnih projekata sa IRL i izbeglim licima.*
- *Zainteresovani smo zato što poznajemo problematiku samih raseljenih lica i bavimo se tim poslom oko sedam godina. Samim tim, upoznati smo sa situacijom na terenu i šta bi mogli pomoći raseljenim licima, jer u našoj bazi ima oko 18.000 registrovanih, što iz Rasinskog okruga, što iz Jagodine, Čuprije, Blaca, Kuršumlije, Smedereva...*
- *U direktnom smo kontaktu sa raseljenim ženama, naročito onim koje žive u kolektivnim centrima, i mislimo da je neophodno da se stigne do socijalnih karti svih raseljenih i izbeglih lica. I da smo retki koji su videli sve kolektivne centre i osetili njihov težak život.*
- *Organizacija je od početka angažovana u izradi SSS.*
- *Deo naše misije je smanjenje siromaštva, tako da smo veoma zainteresovani da budemo uključeni i damo svoje mišljenje o implementaciji Strategije za smanjenje siromaštva.*

Jedan odgovor ističe nedostatak konkretnih projekata na lokalnom nivou:

- *Veoma smo zainteresovani za program zato što na ovom području nema ni jedne međunarodne organizacije, a ni domaće, koja bi pomogla u rešavanju ove problematike kroz konkretne projekte.*

U odgovorima, izbegličkih udruženja posebno, često se oseća nezadovoljstvo sporošću procesa rešavanja problema i potpunom isključenošću udruženja iz tog procesa. Jasno se prepoznaje volja da se okončaju besplodne rasprave i u tom smislu iznose sasvim konkretni predlozi.

- *Posjedujemo iskustvo jer godinama pokušavamo da nešto promjenimo, ali se osjećamo nemoćni. Postoji mišljenje da izbjegli i prognani, kao i druge kategorije siromašnih, služe samo za to da neko drugi pravi na njima projekte. Izbjeglice su već izgubile nadu da im se može pomoći. Autentični predstavnici izbjeglica ne sudjeluju u projektima niti odlučuju o bilo čemu. Ponekad reagujemo emotivno jer znamo kako bi se neki problemi mogli riješiti, a ne rješavaju se.*

- *Izbegla i raseljena lica romske nacionalne pripadnosti su najveća disperzivna grupa, raštrkana na čitavom prostoru Republike Srbije. Teško je obezbediti tačan broj izbeglih i raseljenih Roma, pa je zato potrebno posebno angažovanje, što zahteva posebna, namenska sredstva i korišćenje putničkog vozila. Sve ovo zahteva formiranje posebnog stručnog tima na nivou Republike Srbije, kao i posebnu kancelariju s manjom stručnom službom, koja bi se bavila isključivo ovom problematikom.*
- *Zainteresovani smo da učestvujemo u rešavanju bede, socijale, siromaštva ove populacije kojoj je dosta sažaljevanja i silnih priča. Red bi bio da se konkretno pomogne (stambeno, zapošljavanje, statusna pitanja, psihološka pitanja, obrazovanje, invalidnost) i to zaista tamo gde je potrebno. Od 1991. godine, pa preko 1995. godine, prošlo je dosta godina. Mi moramo i to naglasiti, mi zaista želimo da učestvujemo u konsultacijama, raspravama, ali uz osnovne minimalne materijalne uslove.*
- *[...] Naš jedini uslov biti će da se sa reči pređe na dela, [...]*
Imajući u vidu da je prošlo više od 2 godine od usvajanja Deklaracije o regionalnom povratku izbeglica (Sarajevo, 31. 01. 2005.) i da je prošlo više od 5 godina od donošenja Nacionalne strategije za rešavanje pitanja izbeglih i interno raseljenih lica, predlažemo da se organizuje stručni skup na koji bi, osim relevantnih predstavnika sistema vlasti, bili pozvani i legitimni predstavnici svih udruženja i naselja prognanika i interno raseljenih lica i gdje bi bila jedna jedina tačka dnevnog reda:
1. Analiza ostvarenih rezultata iz programa navedenih u prethodna dva dokumenta.
Svima je dobro poznato da su prve izbeglice počele dolaziti pre više od 16 godina i da je prošlo više od 8 godina od kada su došla interno raseljena lica – i da je stvarno krajnje vreme da se napravi jedna kvalitetna analiza šta je sve učinjeno, a šta nije, u odnosu na sve ono što je bilo planirano, uz navođenja razloga za takvo stanje i sa predlogom novih, ali krajnjih rokova, sa imenovanjem odgovornih lica.

SMANJENJE SIROMAŠTVA MEĐU IZBEGLIM I INTERNO RASELJENIM LICIMA

Prema socijalnom položaju izbegla i interno raseljena lica spadaju u najranjivije grupe u društvu Srbije. Nagli prekid ciklusa obnavljanja ekonomskog, socijalnog i kulturnog kapitala stavlja ih u poziciju uskraćenosti svih vrsta resursa: prihoda, svojine, društvenih mreža, emotivne sigurnosti.

Ciljevi

Kod formulisanja Strategije za smanjenje siromaštva primarna su dva cilja: jedan je smanjenje stope siromaštva i jaza siromaštva, a drugi je skraćanje prosečne dužine boravka pojedinaca u statusu siromašnog/e.

Siromašne izbeglice i interno raseljena lica su pojačano izloženi riziku dugotrajnog siromaštva i sa njim povezanog pokretanja ciklusa međugeneracijske reprodukcije siromaštva. Razvijanje kulture pasivizma i bede ima posebnu ulogu u pokretanju ovog ciklusa i njenom sprečavanju treba pokloniti odgovarajuću pažnju prilikom formulisanja programa za smanjenje siromaštva. U ovom smislu, da bi se ostvarili pomenuti ciljevi strategije, u fokusu akcije, pored obezbeđivanja minimuma socijalne sigurnosti, mora biti i aktiviranje pojedinaca, domaćinstava ili zajednica u pravcu ekonomskog osamostaljenja.

Strateški pravci, mere i aktivnosti

Problem siromaštva među izbeglim i interno raseljenim licima treba rešavati na tri načina:

- Opšti efekti privrednog rasta uticaće i na ovu grupu. Treba, međutim, još jednom naglasiti da su, zbog loše integrisanosti i slabe motivisanosti, siromašni među izbeglicama manje osetljivi na opšti kontekst ekonomskog napretka.
- Posebna strategija za pomoć izbeglim i interno raseljenim. Onako kako je planirana, Nacionalna strategija cilja na obnovu ukupnih resursa ovih lica i samim tim bi u velikoj meri doprinela smanjenju siromaštva među njima.
- Posebnim programima, kao što je već rečeno, treba definisati akcije kojima će se podstaći ekonomsko osamostaljivanje onih za koje se procenjuje da će ostati socijalno zavisni i nakon implementacije Nacionalne strategije.

Strategija smanjenja siromaštva među izbeglicama i interno raseljenim licima treba da bude usmerena u nekoliko ključnih pravaca.

Prvi strateški pravac usmeren je na afirmaciju osnovnih ljudskih prava, a mere koje se definišu u okviru ovog pravca odnose se na *pravna pitanja i administrativne probleme u obezbeđivanju odgovarajućih dokumenata*, to jest na pitanja:

- olakšavanja procedure izdavanja ličnih dokumenata za izbegla i interno raseljena lica;
- izdavanja novih dokumenata (ili kopija dokumenata) za one koji su ostali bez istih;
- olakšavanja pribavljanja potvrda o boravištu za interno raseljena lica;
- olakšavanja procedure sticanja državljanstva za izbeglice (ubrzavanje procedure i oslobađanje plaćanja takse za upis u knjigu državljana);
- stvaranja preduslova za olakšan postupak repatrijacije (povratka);
- uvođenja obaveznih zdravstvenih kartona za izbegla i interno raseljena lica u ustanovama primarne zdravstvene zaštite u mestima u kojima trenutno žive.

Drugi pravac obuhvatio bi nekoliko različitih skupova mera u zavisnosti od vrste resursa na koje bi bio usmeren.

(1) *Obezbeđivanje stambenih resursa i zatvaranje kolektivnih centara:*

- smeštaj u okviru programa socijalnog stanovanja za one koji nemaju stan u vlasništvu, uništena im je imovina i nalaze se ispod linije siromaštva;
- subvencionisanje samogradnje i pomoć u započetoj gradnji namenjeno onim koji nemaju stan u vlasništvu, ne mogu da raspolažu imovinom u zemlji porekla i nalaze se ispod linije siromaštva;
- smeštaj u socijalne ustanove namenjen interno raseljenim licima koja su starija od 65 godina i izbeglicama starijim od 60 godina, kojima ne treba tuđa nega i pomoć, ako se nalaze ispod linije siromaštva i žive u kolektivnim centrima ili kao podstanari;
- smeštaj u zdravstvene ustanove namenjen osobama sa invaliditetom, teško hronično obolelima i mentalno hendikepiranima iz kolektivnih centara, kao i mentalno obolelima iz siromašnih porodica.

(2) *Mere usmerene na ostvarivanje prava nad postojećom imovinom u mestu porekla*

(3) *Mere usmerene na zapošljavanje:*

- subvencionisanje dela troškova rada, čime bi bila podsticana preduzeća da zapošljavaju izbegla i interno raseljena lica;
- individualno i grupno samozapošljavanje na osnovu beskamatnih kredita sa povoljnim rokom otplate;
- subvencionisani otkup radnog staža za interno raseljena lica kojima je ostalo manje od tri godine do penzije;
- zapošljavanje na javnim radovima za nezaposlene izbeglice i interno raseljena lica sa niskim kvalifikacijama ili bez kvalifikacija;
- zapošljavanje u poljoprivredi na osnovu dodele obradive zemlje na trajno korišćenje ili u vlasništvo i povoljan kredit za mehanizaciju i proizvodne sirovine;
- davanje otpremnina višku radne snage zaposlene u državnim preduzećima i administraciji kosovsko-metohijskih opština i njihovo preusmeravanje na druge programe tržišta rada.

Treći strateški pravac treba da bude usmeren na programe osnaživanja socio-kulturnih resursa i jačanje humanog kapitala.

Što se tiče programa obuke i obrazovanja predviđeni su:

- dokvalifikacija i prekvalifikacija nezaposlenih siromašnih izbeglica i interno raseljenih lica u skladu sa potrebama tržišta rada;
- obavezno predškolsko obrazovanje za decu izbeglica i interno raseljenih lica putem programa jednogodišnje pripreme za osnovnu školu (pet dana u nedelji, pet sati dnevno);
- stipendije za srednjoškolsko i univerzitetsko obrazovanje za decu iz siromašnih izbegličkih i interno raseljenih domaćinstava.

Četvrti strateški pravac treba da bude usmeren na precizno definisanje kategorija na koje je potrebno usmeriti socijalna davanja. Neophodno je precizno usmeriti odgovarajuće vrste davanja prema određenim korisnicima, ali istovremeno sprečiti i moguće zloupotrebe koje bi vodile rasipanju resursa i smanjenju efikasnosti usmeravanja različitih oblika materijalne pomoći. Osnovni programi u okviru ovog pravca su:

- MOP za interno raseljena lica i direktna novčana pomoć za izbeglička domaćinstva koja ispunjavaju uslove za dodelu MOP;
- dečiji dodatak za decu do 14 godina, za domaćinstva interno raseljenih lica i izbeglička domaćinstva koja ispunjavaju uslove za dečiji dodatak;
- naknada za tuđu negu i pomoć za siromašna interno raseljena lica i izbeglice kojima je potrebna ovakva pomoć;
- nadoknada za ortopedska i slična pomagala za odgovarajuće grupe interno raseljenih lica i izbeglica sa invaliditetom.

(NE)ZAPOSLENOST IZBEGLICA I AKTIVNE MERE ZAPOŠLJAVANJA

Ovaj tekst prikazuje rezultate istraživanja o učešću izbeglica u aktivnim merama Nacionalne službe za zapošljavanje (NZS) i o njihovom položaju na tržištu rada uopšte. Istraživanje je sprovedela Grupa 484, u saradnji sa Strateškim marketingom, u decembru 2006. godine, kao deo projekta „Istraživanje uticaja vladinih politika na izbeglice”. Projekat je podržao Razvojni program Ujedinjenih nacija (UNDP). Svi ovde izneseni podaci i zaključci preuzeti su iz publikacije „Položaj izbeglica na tržištu rada i učešće u aktivnim merama zapošljavanja”, čiji su autori Marija Babović, Slobodan Cvejić i Danilo Rakić.

Istraživanje je sprovedeno na uzorku od 500 izbeglica i bivših izbeglica, a poređenja socio-demografskih odlika ovog uzorka sa podacima iz poslednje registracije izbeglica i sa podacima o opštoj populaciji pokazala su da uzorak obuhvaćen ovim istraživanjem ima bolju obrazovnu strukturu i više stope radnog aktiviteta. Pa ipak, čitav niz nalaza ukazuje na to da je i unutar ovako povoljno strukturiranog uzorka položaj izbeglica na tržištu rada nepovoljniji od položaja opšte populacije u Srbiji.

Stopa nezaposlenosti je znatno viša nego u opštoj populaciji (30,6%:20,8%); 83,5% nezaposlenih izbeglica u tom se statusu nalazi duže od godinu dana (68% duže od pet godina), a više od trećine nikada nije bilo zaposleno.

Stopa nezaposlenosti je daleko najviša među onima koji imaju od 31 do 45 godina (48,4%).

Među izbeglicama je znatno više samozaposlenih i preduzetnika/ca (27,6%:20,6%), ali gotovo svi preduzetnici/e iz uzorka pripadaju kategoriji malih preduzetnika/ca (zapošljavaju manje od 10 radnika/ca).

Izrazita većina (79%) prilikom pokretanja samostalnog posla nije raspolagala nikakvom edukativnom ili finansijskom podrškom. Međutim, više od petine ispitanih izbeglica (21,4%) ozbiljno razmišlja o započinjanju samostalnog posla dok još jedna petina razmišlja o toj mogućnosti, ali se još ne usuđuje da započne samostalan posao.

Izbeglice češće nego pripadnici/e opšte populacije obavljaju zanimanja ispod svojih obrazovnih kvalifikacija (u kategoriji visokoobrazovanih taj je odnos 50%:10,6%).

28,8% ispitanih (redovno, povremeno ili retko) obavlja dodatne plaćene poslove (21,5% u oblasti građevinarstva, 18,1% u poljoprivredi, 13,9% radi na održavanju stanova i pruža usluge pomoći u kući, itd).

Stopa nezaposlenosti žena iz izbegličke populacije viša je od stope nezaposlenosti muškaraca (33,0%:28,5) dok su stope aktivnosti i zaposlenosti kod žena znatno niže (71,0%:84,0 odnosno 47,0%:60,2).

Takođe, stopa nezaposlenosti žena iz izbegličke viša je od stope nezaposlenosti žena iz opšte populacije (33,0%:24,1) iako su žene iz izbegličke populacije znatno aktivnije (71,0%:57,9).

Najveći broj ispitanih izbeglica (60,4%) nikada nije bio prijavljen kod Nacionalne službe za zapošljavanje. Među aktuelno nezaposlenim, na evidenciju NSZ-a prijavljeno je tek nešto manje od polovine ispitanih (49,2%).

Više od petine onih koji nisu prijavljeni (21,1%) tvrde da ne mogu da se prijave jer nemaju državljanstvo ili ne ispunjavaju neke druge formalne uslove. Sledeća petina (19,3%) ne vidi svrhu evidentiranja i smatra da preko NSZ-a neće pronaći posao. Ogromna većina ispitanih NSZ ne vidi kao ustanovu koja igra važnu ulogu u procesima posredovanja prilikom traženja zaposlenja.

Većina onih koji su sada zaposleni (53,8%) posao je pronašla preko socijalnih mreža (prijatelja, rođaka i poznanika). Tek 3,6% preko NSZ i 1,0% posećujući sajmove zapošljavanja.

Samo 17,2% ispitanih izbeglica čulo je za bar jedan od programa aktivnih mera zapošljavanja. Među aktuelno nezaposlenim, takvih je 41,7%.

Još manje je onih koji su bili uključeni u neki od programa: među aktuelno nezaposlenim procenti učestvovanja se kreću od 0,0% (podsticaj i obuka za samozapošljavanje i klub za aktivno traženje posla) do 6,6% (prekvalifikacija i dokvalifikacija). Prosečna uključenost je manja od one u ukupnoj populaciji nezaposlenih (5,8% u 2004. godini).

Ocene pojedinih programa (date od strane onih koji su bili uključeni u te programe) kreću se od osrednjih (2,3) do visokih (4,4). Najbolje ocenjeni su programi obuke za aktivno traženje posla (4,4), usavršavanja stranih jezika (4,2) i materijalne podrške licima koja su upisala posle diplomске studije (4,0), a još devet programa ima prosečne ocene veće od 3,0.

Pa ipak, ocene zainteresovanosti za uključivanje u pojedine programe aktivnih mera (dobijene na nivou celog uzorka) mahom su niske ili osrednje (i kreću se u rasponu od 1,5 do 2,6).

IZBEGLICE KOJE OSTAJU: KURŠUMLIJA...

Ovaj tekst je rezime istraživačkog rada „Socijalna integracija, potrebe i problemi izbeglica iz Bosne i Hercegovine i Hrvatske u Kuršumliji”. Autor rada je diplomirani socijalni radnik i profesor Blagota Vojinović iz Udruženja izbeglica iz BiH i Hrvatske „VEZA” u Krušumliji. Prvo istraživanje je izvršeno 2002. godine i objavljeno u stručnom časopisu „Socijalna misao” (Beograd, br. 37/2003). U maju 2007. godine rad je dopunjen aktuelnim podacima.

Opština Kuršumlija spada u nerazvijena područja Republike Srbije, sa 21.606 stanovnika (po poslednjem popisu stanovništva) od čega na selu živi 9.078 stanovnika, a u gradu 12.528 stanovnika. Reč je o slabo naseljenom području koje se prostire na 952 kvadratna kilometra brdsko planinskog područja, na samoj granici sa Kosovom i Metohijom. Infrastruktura je slabo razvijena radi čega su mnoga sela poluprazna ili potpuno prazna. Samo dva veća preduzeća zapošljavaju radnike: UTP „Planinka” i DOO „Kopaonik”. Poslednjih godina otvaraju se mala privatna preduzeća, ponajviše u oblastima prerade pečuraka, prerade drveta i trgovine, ali je u lokalnoj filijali Nacionalne službe za zapošljavanje i dalje registrovano oko 2000 nezaposlenih lica.

U periodu od maja 1991. godine do kraja avgusta 1995. godine na područje opštine Kuršumlija iz Hrvatske i BiH izbeglo je oko 1.500 lica koja su se privremeno smestila u 2 kolektivna centra (Selova i Kuršumlijska banja) i u privatnom smeštaju (kod prijatelja, poznanika i rodbine). U Kuršumliji je kasnije privremeni smeštaj pronašlo i oko 8.000 lica raseljenih sa Kosova i Metohije. Danas na ovom području živi nešto više od 200 izbeglica iz BiH i Hrvatske i oko 2.000 raseljenih lica sa KiM. U Kuršumliji postoje dva udruženja koja pomažu raseljene i izbeglice, i to – Udruženje izbeglica iz BiH i Hrvatske „Veza” i Udruženje raseljenih lica sa Kosova i Metohije „Vidovdan”.

Istraživanje je (primenom anketnog upitnika) izvršeno na uzorku od 87 porodica i 253 lica (i obuhvatilo je 84% izbeglih lica iz Hrvatske i BiH na području Kuršumlije). Pored toga, obavljani su razgovori sa odgovornim licima koja rade u službama zaduženim za podršku izbeglicama i urađena analiza različitih dokumenata koji se odnose na problematiku izbeglica.

U kolektivnom centru „Selova” živi 41 izbeglička porodica, sa ukupno 97 lica, a u privatnom smeštaju je 46 porodica ili 156 lica – što ukupno čini 87 porodica sa 253 lica.

Polna struktura je ovakva: 53% muškaraca, 47% žena. Starosna struktura je znatno nepovoljnija u

kolektivnom centru nego u privatnom smeštaju. Struktura porodica pokazuje da porodice sa jednim i dva člana čine skoro polovinu ukupnog broja ($25,29\%+22,99\%=48,28\%$). Porodica sa tri i četiri člana ima 41,38% ($20,69\%+20,69\%$), dok je vrlo mali broj brojnijih porodica (oko 10%).

U pogledu kvalifikacione strukture – najviše je lica bez zanimanja i domaćica ($25,69+24,11=49,80\%$). Što se tiče školske spreme, dominiraju lica sa srednjom stručnom spremom i završenom (i nezavršenom) osnovnom školom. 16,20% odraslih izbeglica nema nikakvu školsku spremu.

Socijalno-ekonomsko stanje je veoma teško: samo 9% izbeglica ima lične prihode, i to najčešće penzioneri i zaposlene izbeglice sa visokom stručnom spremom; većina izbeglica nema stalna primanja niti imovine. Najčešće se izdržavaju od povremenih, sezonskih zarada i raznih vidova humanitarne pomoći za decu i radno neaktivne. I povrh svega – skoro trećina izbeglica u privatnom smeštaju koristi iznajmljen stan i plaća visoke stanarine (od 50 do 100 evra).

Kada se upoređi socijalni status izbeglica u KC i privatnom smeštaju, prednost je na strani izbeglica u KC (jer ne snose troškove stanovanja i grejanja, i delimično ishrane), ali postoje drugi problemi koji ova lica ograničavaju i dovode u nezahvalniji položaj: usamljenost, pasivnost i bezvoljnost.

Zdravlje izbeglica i raseljenih je takođe dodatno ugroženo – što dugogodišnjom patnjom i stresovima koje donose prisilne migracije, što usled loših stambenih i opštih životnih uslova. Ovo istraživanje u Kuršumliji pokazalo je da je 18,58% lica hronično obolelo. 1,98% čine osobe sa raznim hendikepima (5 osoba). (Ukupno 79,45% se izjasnilo kao „relativno zdravo”).

Strane humanitarne organizacije su povremeno donirale lekove za decu i starije od 60 godina. Međutim, takvi programi su bili dostupni samo izbeglicama smeštenim u KC, dok su izbeglicama u privatnom smeštaju takve usluge ostale nedostupne, a kako dugo vremena lekova nije bilo ni u državnim apotekama, izbeglice iz privatnog smeštaja bile su

prinudene da kupuju lekove u privatnim apotekama ili da ostaju bez lekova.

Izbegličke porodice su u većini slučajeva nepotpune ili razdvojene, poremećene strukture i funkcije, tako da su njihove potrebe izraženije i teže ostvarive. Svoja prava iz socijalne zaštite izbeglice ostvaruju preko OOCK, raznih humanitarnih organizacija i Komesarijata za izbeglice. Izbeglice, međutim, ne mogu da ostvare nijedan vid stalnih primanja iz socijalne zaštite pa ni onda kada su u mnogo težem položaju od korisnika socijalne pomoći. Ugroženost i ekonomsko-socijalna nesigurnost su postali opšta obeležja izbegličkih porodica. Izbeglištvo dugo traje pa su ljudi iscrpili sve svoje materijalne i psihičke rezerve.

Istraživanje je pokazalo da 86% izbeglica nema adekvatno rešeno stambeno pitanje, odnosno da je samo 14% rešilo svoje stambeno pitanje uz pomoć rodbine ili na neki drugi način. Stambeni problem je na vrhu lestvice izbegličkih problema, pa ipak, ovim problemom do sada se na području Kuršumljije niko nije ozbiljno bavio iako se preostala izbeglička populacija izjasnila za stalni ostanak i integraciju. Kako na području Opštine Kuršumljija već godinama konstantno opada broj stanovnika, ovo može (i treba) biti dodatni motiv da se pruži šansa za trajnu integraciju svim izbeglicama koje žele tamo da ostanu.

Kako izbegličke porodice u Kuršumljiji žele da razreše svoj stambeni status?

Izražene želje u pogledu rešavanja stambenog pitanja	Broj	%
Žele stan u izbegličkom naselju – „gradu”	29	33,33
Žele plac i materijal za samoizgradnju	23	26,44
Žele smeštaj u seosko domaćinstvo	10	11,49
Žele smeštaj u starački dom	10	11,49
Žele povratak u svoj dom (zavičaj)	3	3,45
Žele odlazak u treće zemlje	2	2,30
Neodlučni	10	11,49
SVEGA (porodica)	87	100,00

I na kraju, autor daje zaključke i preporuke koje mogu da doprinesu trajnom poboljšanju stanja stvari, a koje se izvesno mogu odnositi i na sve druge, pogotovo na sve one siromašne opštine koje se nose sa problemom lokalne integracije izbeglica.

- (1) Lokalna zajednica treba doneti celovitu i dugoročnu strategiju za rešavanje problema izbeglica.
- (2) Na nivou lokalne zajednice, potrebno je obrazovati opštinsku Komisiju za rešavanje izbegličkih pitanja, uz obavezno učešće predstavnika Udruženja izbjeglica.
- (3) Opština Kuršumljija suočava se sa brojnim teškoćama na ekonomskom i socijalnom planu pa bez pomoći šire zajednice ne može odgovoriti svim izazovima lokalne integracije izbeglica.
- (4) Potrebno je pristupiti ubrzanom donošenju plana za integraciju izbeglica u saradnji sa Komesarijatom za izbeglice i Vladom Srbije.
- (5) Opština treba da odredi lokacije infrastrukturno opremljenih zemljišnih placeva za potencijalnu izgradnju stanova i dodelu placeva za individualnu izgradnju.
- (6) U saradnji sa Poverenikom i Udruženjem izbjeglica potrebno je kod Komesarijata za izbeglice Republike Srbije snažno zagovarati i održavati stalnu komunikaciju radi pronalaženja donatorskih sredstava za rešavanje ovih pitanja.

SMANJENJE SIROMAŠTVA PUTEM MIKROKREDITNOG PROGRAMA

Tekst prikazuje iskustva Foruma NVO Kraljevo, neke karakteristike njihovog aktuelnog mikro-kreditnog programa i osnovne činjenice u vezi sa njegovim korisnicima/ama. Autor teksta je Radovan Miličević, programski menadžer Foruma NVO Kraljevo.

Forum NVO Kraljevo je asocijacija četiri nevladine (nepolitičke i neprofitne) organizacije. Od 1999. godine, Forum NVO implementira programe sa ciljem ekonomskog osnaživanja sugrađana, a namenjene prevashodno marginalizovanim grupama kao što su interno raseljena lica, izbeglice, ali i lokalno, socijalno ugroženo stanovništvo.

U regionu centralne Srbije (Kraljevo, Kragujevac, Kruševac, Vrnjačka Banja, Trstenik, Rača, Rekovac) nalazi se oko 30% od ukupnog broja interno raseljenih lica u Srbiji. Lokalne vlasti, zbog nedostataka finansijskih sredstava, nisu u mogućnosti da postojećim programima socijalne zaštite na adekvatan način zaštite socijalne žrtve tranzicije kroz koju prolazi srpsko društvo, dodatno opterećeno najvećim brojem raseljenih i izbeglih lica u Evropi.

Socijalni programi za marginalizovane grupe (uključujući treninge kvalifikacije i prekvalifikacije i druge edukativne aktivnosti) jedva da postoje, tako da su nezaposleni, izbegli i raseljeni, Romi, i stari, naročito sa ruralnih područja, kao i ostale društveno marginalizovane grupe, izloženi najvećem riziku od siromaštva.

Šetogodišnje iskustvo Foruma NVO u realizaciji mikro-kreditnih programa oslonac je njihovog uverenja da su mikro-kreditni programi jedan od pravih načina za podsticanje društveno marginalizovanih grupa i olakšavanje njihovog izlaska iz siromaštva.

Prvi mikro-kreditni program započeo je aprila 2001. godine, sa svega 19 kreditiranih korisnika. U međuvremenu, za ovih skoro šest godina, podeljeno je preko 700 kredita, što sa užitim članovima domaćinstava čini preko 3000 osoba obuhvaćenih programom.

Implementacija Strategije za smanjenje siromaštva u Srbiji započeta je, juna 2005., upravo realizacijom mikro-kreditnog programa, po proceduri i metodologiji koju je pripremio Forum NVO. Od septembra 2006., Radovan Miličević (menadžer Foruma NVO) je član skupštinskog odbora Republike Srbije za nadgledanje implementacije SSS, kao predstavnik civilnog društva.

Vlada Velike Britanije je preko svoje Ambasade u Beogradu, 1. maja 2006. godine, dodelila Forumu NVO, kao partneru u implementaciji Strategije za smanjenje siromaštva, 100.000 EUR donacije, za realizaciju projekta „Smanjenje siromaštva kroz mikro-kreditni program”. Cilj ovog programa jeste smanjenje siromaštva putem samozapošljavanja, i podrška inicijativama koje pomažu raseljenom, izbeglom, kao i socijalno ugroženom lokalnom stanovništvu, da realizuje svoje poslovne ideje uz mikro-kreditnu finansijsku podršku.

Kreditni su namenjeni za obavljanje neke od ovih privrednih delatnosti: trgovina, proizvodnja, usluge, uzgoj domaćih životinja i poljoprivreda. Kredit se odobrava na period od 6 do 12 meseci, sa kamatnom stopom od 0,5% mesečno na ukupan iznos kredita, što odgovara nominalnoj godišnjoj stopi od 6% (najmanja kamatna stopa u Srbiji). Ova kamatna stopa u suštini predstavlja izdvajanje od strane kreditiranih korisnika namenjeno povećanju kreditnog portfolija (ukupna novčana masa) iz kojeg se u program uključuju budući korisnici. Sve troškove administriranja, uključujući i lične dohotke kreditnih službenika, finansijski pokriva britanska Vlada (prema programom definisanim troškovima).

U dosadašnjoj praksi, pokazalo se da mikro-kreditni programi, pored ekonomske, poseduju i jaku socijalnu dimenziju: zbog sticanja ekonomske nezavisnosti korisnika i smanjivanja prisutnih socijalnih tenzija – između lokalnog stanovništva, sa jedne, i interno raseljenih i izbeglih lica, sa druge strane.

Maja 2006. godine, program je startovao sa 90 kredita, a do sredine avgusta 2007., tokom nešto više od godinu dana ostvarivanja programa, za dobijanje kredita interes je iskazalo 1456 osoba. Od tog broja, 688 osoba je apliciralo sa potpunom dokumentacijom, a 256 osoba (sa ukupno 1244 izdržavana člana porodice) dobilo je kredit. Najveći broj zainteresovanih za dobijanje kredita usmeren je na uslužnu i trgovinsku delatnost.

Iznenadujuća je velika zainteresovanost osoba smeštenih u kolektivnim centrima, tako da je od ukupnog broja podeljenih kredita 12% dodeljeno

upravo toj kategoriji raseljenog i izbeglog stanovništva.

Treba napomenuti da je razlog velike razlike između broja zainteresovanih i broja onih sa kompletnom dokumentacijom u tome što je u ovom trenutku veliki problem naći žirante. Ovaj problem je pogotovo prisutan kod raseljenih i izbeglih lica. Da bi im olakšali, korisnicima izlazimo u susret tako što sami preuzimamo odgovornost i ne insistiramo na formalnom obezbeđenju kredita (u vidu garancija), a ovo, prema našem iskustvu, dodatno motiviše korisnike da poštuju rokove za uplatu rata kredita.

Interesovanje za dobijanje kredita je i dalje izuzetno veliko. Sve je više zainteresovanih korisnika iz susjednih gradova, poput Čačka, Vrnjačke Banje, Kruševca, Kragujevca, ali takođe i iz opština na Kosovu.

I dalje je najveći broj zainteresovan za ulaganje u uslužnu delatnost, tako da od kredita odobrenih u poslednjem kvartalu, 42% je dodeljeno uslužnim delatnostima, 34% trgovinskoj delatnosti, 15% za uzgoj domaćih životinja, 6% poljoprivrednoj delatnosti i 3% proizvodnim delatnostima.

Što se tiče polne zastupljenosti, od dodeljenih kredita – 41% dodeljeno je ženama, 59% muškarcima.

Mikrokreditni program se realizuje u izvanrednoj saradnji sa Komercijalnom bankom a.d. Beograd.

Program Kontakt organizacije civilnog društva za implementaciju Strategije za smanjenje siromaštva, finansiran je sredstvima Odeljenja za međunarodni razvoj Ujedinjenog Kraljevstva namenjenih Vladi Republike Srbije da nadzire i koordinira implementaciju Strategije za smanjenje siromaštva. Za sadržaj ovog dokumenta je jedino odgovorna Grupa 484. Izneti stavovi ne mogu se smatrati zvaničnim stavovima Tima potpredsednika Vlade za implementaciju SSS.